

Pascal Bruckner
Schuldig over de hele lijn
Hoe de witte man de ideale zondebok werd

Vooraf	7
Inleiding. Een slechte remake	9
Deel 1. De man is de satan	21
1. Bestaat er zoiets als een verkrachtingscultuur?	23
2. Toestemmen kan niet	33
3. Nee is nee, ja is misschien	41
4. Liefde is een valstrik	51
5. De barbarij van de gefrustreerde man	57
6. Is het recht te onvolmaakt?	63
7. Is de biologie een waan?	79
8. De kunst zuiveren, het volk stichten	87
9. Almacht van het patriarchaat?	101
Deel 2. Dodelijk antiracisme	121
10. De wreedheid is wit	123
11. Hoe de witten zijn uitgevonden	139
12. Amerika en Frankrijk: ras en burger	147
13. Als hij niet bestond, zouden ze hem moeten uitvinden	161
14. In de warme traditie van een oude haat	169
15. Verlichting of romantiek?	181
Deel 3. De ogen van de oude Europeaan sluiten?	199
16. Bang van de ander?	201
17. Naastenliefde of moeheid?	215
18. De taboes van de slavernij	223
19. Met simpele ideeën naar een ingewikkeld Europa	233
Slot. Zelfmoord of opleving	265
Dankwoord	269

VOORAF

September 1909. Sigmund Freud houdt een reeks lezingen aan de Clark University, in de Verenigde Staten. Ook zijn leerlingen Carl Jung en Sándor Ferenczi zijn uitgenodigd. Ze krijgen van hem de intussen beruchte zin 'Ze weten niet dat we hun de pest brengen' te horen. Een eeuw later. De VS sturen ons een andere pest terug: de tribalisering van de wereld, de obsessie met ras, de identitaire nachtmerrie. Aan die pest hebben wij, Fransen, een grote bijdrage geleverd door in de jaren 1970 onze filosofen die met meesterhand humanisme en verlichting naar de maan hielpen, naar de andere kant van de oceaan te exporteren. Wij leverden het virus, zij sturen ons de ziekte terug. De boemerang is Angelsaksisch, de hand die hem wierp is Frans. Van Amerika gaat een enorme aantrekkingskracht uit. Even groot is de afkeer die het land opwekt. Zo is het altijd geweest, maar als de Verenigde Staten een voorafbeelding zijn van wat de westerse wereld te wachten staat, dan ziet onze toekomst er somber uit – en de hunne nog somberder.

INLEIDING. EEN SLECHTE REMAKE

Amerikaanse academici die zich zorgen maakten over het dalende niveau van het intellectuele debat in de VS, dienden in 2018 bij het tijdschrift *Sociology of Race and Ethnicity* een artikel in dat bestond uit fragmenten uit *Mein Kampf* waarin het woord 'Joden' vervangen was door 'witte mensen'. De studie werd uiteindelijk niet aanvaard, maar kreeg wel veel lof van enkele academici die er de ironie niet van inzagen: 'Dit artikel heeft alles om een krachtige en bijzondere bijdrage te worden aan de literatuur over mechanismen die de toestemming met witte supremacistische visies versterken.' De drie auteurs, Peter Boghossian, James Lindsay en Helen Pluckrose, hadden al meer hoaxes de wereld in gestuurd. Sommige werden gepubliceerd in kwaliteitsbladen. Ze dragen titels als 'Human Reactions to Rape Culture and Queer Performativity in Urban Dog Parks in Portland, Oregon' (2018) en 'The Conceptual Penis as a Social Construct' (2017). In deze laatste studie wordt gesteld dat de 'geconstrueerde' penis onder andere verantwoordelijk is voor de klimaatverandering. De universiteiten waaraan de onderzoekers verbonden waren, dreigden hen te ontslaan. De drie werd verweten dat ze rechts in de kaart speelden.

9

Een acute besmetting

Deze extravagante studies leren ons veel over de universitaire zeden in Noord-Amerika en nog meer over een mentaliteit die ook Europa in haar greep begint te krijgen. In een korte videodocumentaire die in november 2019 op de website van France Culture werd gezet, wordt bijvoorbeeld uitgelegd dat de smetteloze kleur van Griekse beelden 'het resultaat' is 'van tweeduizend jaar reactionaire geschiedenis'. Ze hebben ons voorgelogen: 'Nee, de Griekse beelden waren niet wit, maar veelkleurig. Ze hebben dat voor ons verborgen gehouden om wit naar voren te schuiven als ideaal van een verzonnen Westen, tegen kleur als symbool van andersheid en rassenvermenging.' De video werd daarna verwijderd, maar Philippe Jockey, de archeoloog die de documentaire

10 superviseerde, beweerde toch dat deze polychromie om politieke redenen voor het publiek verborgen werd gehouden: 'Laten we de grote woorden niet schuwen: wat al opduikt in de teksten van Plinius de Oude en nog speelt in de ergste excessen van de Tweede Wereldoorlog, is niets meer of minder dan de verwerping van de Ander.' Verduiveld nog aan toe, Plinius als voorvader van Adolf Hitler! Philippe Jockey mag dan al een goede archeoloog zijn, een gedegen historicus is hij beslist niet. Ja, de Griekse beelden waren veelkleurig, maar de begrippen waarmee hij zwaait als met rammelaars, zijn recente constructies, die hij op het oude Griekenland plakt. In die beschaving hadden 'het Westen' en 'de Ander', om nog te zwijgen van 'rassenvermenging', niet de minste conceptuele relevantie. Je kunt dus niet in deze termen over de Griekse beelden spreken. Trouwens, het begrip 'ras' bestond bij de oude Grieken niet eens, het is een uitvinding van de negentiende eeuw, toen Duitse schrijvers van de Griekse beschaving de voorloper van het pangermanisme maakten. Voor Grieken noch Romeinen 'was huidskleur een schande'. 'De ouden kenden absoluut geen rassendiscriminatie', in de Griekse samenleving werd geen onderscheid gemaakt op basis van kleur¹ en voor Aristoteles was het verschil wit-zwart louter accidenteel, niet essentieel.² De meeste slaven van de (getaande!) Grieken waren wit.³

1 Frank M. Snowden Jr., geciteerd in Christian Delacampagne, *Une histoire du racisme*, Livre de Poche/France Culture, 2000, p. 33: 'In de hellenistische tijd waren er huwelijken tussen Grieken en zwarten, en waren er in Rome steeds meer gemengde huwelijken zonder dat dit afkeuring opwekte. Op esthetisch vlak oefenden zwarte mensen een grote aantrekkingskracht uit op de Grieks-Romeinse kunstenaars, die altijd op exotisme uit waren. Op religieus vlak was Ethiopië [...] heilig land (bij Homeros was het daar dat de Olympische goden hun feestmalen hielden) en werd het beeld van de zwarte mens soms gebruikt als talisman of als waarborg voor vruchtbaarheid – waarschijnlijk als verwijzing naar de donkere kleur van vruchtbare kleigrond.' Niet de huidskleur maar de sociale status was voor de Grieken belangrijk.

2 Frank M. Snowden Jr., *Blacks in Antiquity, Ethiopians in the Greco-Roman experience*, Belknap Press, 1970.

3 Catherine Coquery-Vidrovitch, 'Le postulat de la supériorité blanche et de l'infériorité noire', in Marc Ferro, *Le Livre noir du colonialisme*, p. 864 e.v., Hachette, 2003.

Het gebruik van het epitheton 'wit' verspreidt zich echter als een lopend vuurtje. Uit je twijfels bij de uitspraken van het kindsterretje Greta Thunberg? Dan ben je 'adofoob', 'een ouwe witte westerse vent' en ga zo maar door. Het verband met de klimaatactiviste? Is er niet! Als een Afrikaanse intellectueel kritiek had op de jonge Zweedse, zou men hem dan een ouwe zwarte vent noemen? Luister ook even naar wat collapsoloog Aurélien Barrau te zeggen heeft over dierenrechten: 'Wat me vandaag de dag van levensbelang lijkt, is, om met Jacques Derrida te spreken, de deconstructie van het "carnofallogocentrisme", het op de helling zetten van de vreselijke hegemonie van de mens (de witte mens, zouden we moeten zeggen) als rationeel (zeker van zijn goed recht en nooit twijfelend), rechtopstaand (de ander aan zijn eigen begeerte onderwerpend) en vleesetend wezen (het laatste kenmerk is archetypisch voor de instrumentalisering van de niet-menselijke wezens).'⁴ De term 'wit voorrecht' hoort bij een Noord-Amerikaanse problematiek, maar kwam in juni 2020 ook in Frankrijk in zwang, na de weerklank die de zaak-George Floyd er – net als elders – vond, ook al is het begrip er nauwelijks relevant.⁵

11

De misdadiger bij uitstek

Het Westen heeft alles om een ideale schuldige te zijn. De natie die het in Noord-Amerika in het leven riep, is gebaseerd op de uitroeiing van de indianen, de slavernij van de Afrikanen en de segregatie van de zwarte mensen. Europa zelf draagt de last van vier eeuwen kolonialisme, imperialisme en slavernij, ook al was het daar dat voor het eerst voor

4 A. Barrau, 'Le combat animalier est frère des combats d'émancipation' (interview op de website van het tijdschrift *Ballast*, 2 september 2015).

5 Zie met name Corinne Narassiguin, 'Le privilège blanc, cette ineptie dangereuse', *Le Monde*, 9 juni 2020. Narassiguin, nationaal secretaris voor de coördinatie van de Socialistische Partij, tolereert het niet dat de strijd tegen racisme en het schuldgevoel van een deel van de bevolking zonder de minste sociale of economische reflectie door elkaar gehusseld worden.

12 hun afschaffing werd gepleit. Wat van de westerse wereld de zondebok bij uitstek maakt, is dat hij zijn misdaden erkent bij monde van lucide geesten zoals Bartolomé de Las Casas, Montaigne, Voltaire, Clemenceau en, dichterbij ons, André Gide en Aimé Césaire. Hij is de uitvinder van het slechte geweten. Terwijl andere grote rijken – het Russische en het Ottomaanse, de Chinese dynastieën en de erfgenamen van de Arabische koninkrijken die Spanje zeven eeuwen lang bezet hielden – moeite hebben om hun misdaden onder ogen te zien, toont het Westen dagelijks berouw, op alle mogelijke manieren. Terwijl andere culturen het slachtoffer of de onschuldige spelen, steken wij, westerlingen, de hand in eigen boezem. De zonde is ons zo vertrouwd en eigen dat wij ook die van anderen op ons nemen. Bovendien was het Westen nooit eerder zo zwak: doordat werelddangelegenheden voor de VS onder Trump bijzaak werden, zag het zijn leidende rol verdwijnen als sneeuw voor de zon. Daardoor werd het een ideale schietschijf. In februari 2020 werd op de 56ste veiligheidsconferentie in München uitvoerig ingegaan op het thema ‘Westlessness’, het wegvallen van het westerse blok. Een uitgelezen moment om af te rekenen met het Westen. Niets prikkelt meer de woede van anderen dan een man die op de grond ligt. Was het Westen al gehaat voor zijn overheersing, dan wordt het nu ook geminacht om zijn teloorgang.

De val van de Muur in 1989 was een hoopvol gebeuren, maar in de jaren daarna was er geen sprake van redelijkheid en nog minder van gematigdheid. De heilsbeloften van het reële socialisme werden vervangen door een andere ideologie. Voortaan golden voor de strijd nieuwe grondslagen: ras, geslacht en identiteit. Voor het neofeministische, het antiracistische en het dekoloniale discours werd de witte, tot zijn huidskleur gereduceerde mens, de grote schuldige. Hij is het schurftige schaap en de geslagen hond. Het enige wat de drie vermelde discourses gemeen hebben, is de figuur van de vermaledijde heteroseksuele witte man. Alle aversie richt zich tegen hem. Witte vrouwen blijven evenwel niet helemaal buiten schot: de wraak van een bepaald ‘inheems’ supremacisme richt zich ook tegen hen. De Heilige Drie-eenheid van de inbeschuldigingstelling

vergeet niemand. In alle gevallen gaat het om dezelfde redeneringen, mechanismen en soms zelfs personen. De mimesis is verbijsterend, de samenhang tussen de geestesgenoten groot.

De bron van de onredelijkheid

In de jaren 1960 en 1970 werden de departementen filosofie, literatuur en sociologie van de Amerikaanse universiteiten overspoeld door het Franse deconstructivisme, dat de westerse metafysica op de korrel nam: de *French Theory*.⁶ We gaan niet in op de vraag of de betrokken doctrines (op enkele uitzonderingen na) al dan niet bluff – om met George Steiner te spreken: de ondergang van de geest – waren. En nu stuurt Amerika ons filosofieën die ooit in Europa het licht zagen, en we omarmen ze blindelings omdat ze het stempel *made in USA* dragen. Frankrijk wordt opnieuw de onfortuinlijke proeftuin van Noord-Amerikaanse hersenschimmen zoals het eind van de geschiedenis, de clash der beschavingen en de gendertheorie. De culturele hegemonie van de Angelsaksische wereld is niet exotisch meer, ze is op een vreemde manier de onze geworden – wijzelf in de gedaante van een ander, een trans-Atlantische hybride met een vreemd idioom dat chiquer staat dan het Frans. Het poststructuralisme komt weer op Franse bodem terecht, met alles erop en eraan, en met het *globish*, het nieuwe wereldpidgin, als borg. Links is in Europa helemaal in de war. Het wordt verscheurd tussen een zieltogend communisme en een in het nauw gedreven sociaaldemocratie. De uit de Nieuwe Wereld overgewaaide identitaire ideologie is dan een welkome reddingsboei. De ontlening gebeurt vaak automatisch. Dat geldt ook voor het taalgebruik. Overal hoor je nu steenkolenengels met een Parijs accent. En onder ons gezegd en gezwezen: in de media en de bedrijfswereld lijkt het gebruik van het Franglais door Franstaligen wel omgekeerd evenredig aan hun kennis

13

6 François Cusset, *French Theory, Foucault, Derrida, Deleuze et Cie et les mutations de la vie intellectuelle aux États-Unis*, La Découverte Poche, 2005.

van de taal van Shakespeare. Hoe minder ze deze beheersen, hoe meer ze hele passages ervan inlassen in de alledaagse taal. En ze doen dat zo talrijk dat de semantische verandering zich voortplant met de snelheid van het licht.

Het unieke aan Amerika is dat het mensen die van het land houden, aanmoedigt om het na te apen. Al een eeuw lang exporteert het zichzelf beter dan elke andere cultuur. Het past zich aan aan alle klimaten en overtuigingen en beschikt over een ongeëvenaarde uitstraling en besmettingskracht. Het weet zich als geen andere beschaving te vermommen. Zelfs wie Amerika haat, wil erop lijken. Iedereen kan Amerikaan worden als hij dat wil, zelfs zonder Engels te spreken. Als volleerde buiksprekers kopiëren wij Amerika op alle gebieden. We nemen zelfs zijn misdaden op ons, terwijl slavernij en segregatie bij ons nooit voet aan de grond hebben gekregen. Maar de beïnvloeding gebeurt in beide richtingen: op het ogenblik waarop wij het Amerikaanse samenlevingsmodel overnemen, proberen de VS – althans aan de linkerzijde van de democratische partij – de verzorgingsstaat te verruimen en gaan zij de lange weg van het berouw op. Terwijl wij ons volop aan het etniseren zijn, is bij hen een vorm van socialisme in opmars en willen zij de roman van de natie herschrijven aan de hand van de uitroeiing van de indianen en de segregatie van de zwarten.⁷

Toch zal het niet gemakkelijk zijn om 500 miljoen Europeanen ervan te overtuigen, vooral in het oosten, dat ze door hun huidskleur door en door schadelijke wezens zijn. De bevolking van Europa wordt, vooral in het westen, voortdurend kleurrijker, maar de meeste Europeanen hebben nog steeds een lichte huidstint. Die lichtheid is echter niet uniform, maar kent van de Zweden via de Andalusiërs en de Bulgaren tot de zigeuners een heel verloop. De culpabilisering van deze volkeren zal een enorm werk zijn, maar onmogelijk is ze niet. In West-Europa

7 'The 1619 Project', *The New York Times*, 14 augustus 2019: 'We have got to tell the unvarnished truth.' Volgens het dagblad moet de hele Amerikaanse geschiedenis herschreven worden vanuit het perspectief van racisme en slavernij.

is ze al deels geslaagd. Daar probeert men de mensen in te prenten dat het een oneer is te zijn wie ze zijn. Aan de universiteit en in de media is een groots opgezette heropvoedingscampagne gestart: de zogeheten 'witte mensen' moeten zichzelf verloochenen. Dertig jaar geleden was er bij rechts en links nog genoeg redelijkheid om met dat soort waanzin te lachen. Tijdens het fascisme van de jaren 1930 hadden ze rassenpropaganda – de principiële uitsluiting van een deel van de bevolking – voor het laatst ondergaan. Ze waren gevaccineerd, godzijdank. En nu komt het vanuit Amerika naar ons terug, verkleed in zijn tegendeel – het antiracisme – en met nieuwe actoren. Zelfs in het Europese Parlement komt het aan bod. De neofeministische, dekoloniale en indigenistische leraren in schande zouden ons het koste wat het kost willen bewijzen dat onze levenswijze steunt op een vreselijke uitbuiting van de volkeren en dat wij tot inkeer moeten komen. Plots vindt een groot deel van de westerse wereld zichzelf afschuwelijk in de ogen van bepaalde minderheden. Zoals Monsieur Jourdain in Molières *Le Bourgeois Gentilhomme* proza produceerde zonder het te beseffen, zo zijn wij misdadigers buiten ons weten om, gewoon doordat we geboren zijn. Voor ons is bestaan in de eerste plaats boete doen.

15

Andere beschuldiging: de witte man vernietigt de aarde. Hij beperkt zich niet tot het onderdrukken van vrouwen en tot allerlei vormen van racisme en overheersing, hij put het milieu uit waarin hij leeft, en concentreert in zijn handen een aanzienlijk deel van de economische en technologische rijkdommen. Zijn schuld lijkt op een millefeuille waarvan elke verdieping de structuur van het geheel versterkt. Maar doordat ook China, India, Brazilië en Zuid-Afrika al dertig jaar als grote producenten en vervuilers deel uitmaken van het wereldkapitalistische systeem, kunnen de ecologen zich niet beperken tot het verfoeien van de westerse mens en zijn vel. Uit hun wereldomvattende bezorgdheid veroordelen ze veeleer het productivisme als zodanig en de hybris waarop het project van de moderniteit stoelt. Daarom laten we het hier buiten beschouwing.

Schuldig over de hele lijn
Hoe de witte man de ideale zondebok werd
Pascal Bruckner

© 2021 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B2060 Antwerpen en
Pascal Bruckner
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds.
'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van
Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12,
3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Eerste druk november 2021

Vertaling: Wouter Meeus
Opmaak omslag: Buro Blikgoed
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3844 5
D/2021/0034/339
NUR 320